36T HIST
(EN/AS/BN/BD)

2026

122446

HISTORY

Full Marks : 80
Pass Marks : 24

Time : 3 hours

The figures in the margin indicate full marks for the questions

ALLOTMENT OF MARKS

Q. No. **1** carries *1* mark each	:	1×8 =	8
Q. No. **2** carries *2* marks each	:	2×8 =	16
Q. No. **3** carries *4* marks each	:	4×8 =	32
Q. No. **4** carries *6* marks each	:	6×3 =	18
Q. No. **5** carries *6* marks	:	6×1 =	6
		Total =	80

1. Answer the following questions (any *eight*) : 1×8=8

নিম্নলিখিত প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিয়া (যিকোনো আঠটা) :

নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির যে-কোনো আটটির উত্তর দাও :

गाहायाव होनाय सोंलुफोरनि फिन हो (जायखिजाया मोनदाइन) :

(a) Name one major city of Harappan Civilization.

হৰপ্পা সভ্যতাৰ এখন প্ৰধান নগৰৰ নাম লিখাঁ।

হরপ্পা সভ্যতার একটি প্রধান নগরের নাম লেখো।

हरप्पा सोदोमस्रिनि मोनसे गाहाइ नोगोरनि मुं लिर।

(b) Name the most powerful Mahajanapada in India between the sixth and the fourth centuries BCE.

খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ষষ্ঠ আৰু চতুৰ্থ শতিকাৰ ভিতৰত ভাৰতৰ সকলোতকৈ শক্তিশালী মহাজনপদখনৰ নাম লিখাঁ।

খ্রিস্টপূর্ব ষষ্ঠ ও চতুর্থ শতকের ভিতরে ভারতবর্ষের সবথেকে শক্তিশালী মহাজনপদটির নাম লেখো।

खृष्ट गिबि द'थि आरो ब्रैथि जौथाइनि भारतनि बयनिख्रुइब्लो गोहोगोरासिन महाजन'पदनि मुं लिर।

(c) Who did not accept Ekalavya as his disciple?

কোনে একালব্যক নিজৰ শিষ্য হিচাপে গ্ৰহণ কৰা নাছিল?

কে একলব্যকে নিজের শিষ্য হিসাবে গ্রহণ করেননি?

एकलव्यखौ सोर गावनि सोलोंसा महरै आजावाखैमोन?

(d) Name any one of the *Tripitaka*.

'ত্ৰিপিটক'ৰ যিকোনো এখনৰ নাম লিখাঁ।

'ত্রিপিটক'-এর যে-কোনো একটির নাম লেখো।

जायखिजाया मोनसे 'त्रिपिटक'नि मुं लिर।

(e) Who was the greatest king of Koch kingdom?

কোচ ৰাজ্যৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ ৰজা কোন আছিল ?

কোচ রাজ্যের সর্বশ্রেষ্ঠ রাজা কে ছিলেন ?

क'च रायजोनि देरसिन राजाया सोरमोन?

(f) Who was the author of *Sakari Feti Buranji*?

'চকৰী ফেটী বুৰঞ্জী'ৰ লেখক কোন আছিল ?

'সকরী ফেটি বুরঞ্জি'-র লেখক কে ছিলেন ?

'चकरि फेटी बुरन्जी'नि (जारिमिन) लिरगिरिया सोरमोन?

(g) What is the title of Bernier's travel account on India?

বাৰ্নিয়াৰৰ ভাৰত সম্পৰ্কীয় ভ্ৰমণ বৃত্তান্তখনৰ নাম কি ?

বার্নিয়ারের ভারত সম্পর্কীয় ভ্রমণবৃত্তান্তটির নাম কী ?

बार्नियारनि भारत दावबायनायनि लिरबिदांनि मुङा मामोन?

(h) Which God is worshipped in the Nava Vaishnav Dharma or Neo-Vaishnavism?

নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মত কোন দেৱতাৰ পূজা কৰা হয় ?

নব-বৈষ্ণব ধর্মে কোন দেবতার পূজা করা হয় ?

नवबैष्णब दोहोरोमाव सोर मोदाइखौ सिबिनाय जायो?

(i) Who was the greatest king of the Vijayanagara Empire?

বিজয়নগৰ সাম্ৰাজ্যৰ আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ৰজাজন কোন আছিল ?

বিজয়নগর সাম্রাজ্যের শ্রেষ্ঠ রাজা কে ছিলেন ?

बिजयनगर साम्राज्योनि बयनिख्रुइबो देरसिन राजाया सोरमोन?

(j) In which empire was the Mansabdari system used?

মনচবদাৰী প্ৰথা কোন সাম্ৰাজ্যত ব্যৱহৃত হৈছিল ?

মনসবদারী প্রথা কোন সাম্রাজ্যে ব্যবহৃত হয়েছিল ?

मनसबदारी खान्थिखौ बबे साम्राज्योआव बाहायदोंमोन?

(k) Who were made the owners of land under the Permanent Settlement?

চিৰস্থায়ী বন্দৰস্তৰ অধীনত ভূমিৰ মালিক কাক কৰা হৈছিল ?

চিরস্থায়ী বন্দোবস্তের অধীনে ভূমির মালিক কাদের করা হয়েছিল ?

अरायथा रादाय खानायनि दाैरै सोरखौ हानि बिगोमा खालामनाय जादोंमोन?

(l) In which year did the Sepoy Mutiny take place?

কোন চনত চিপাহী বিদ্ৰোহ ঘটিছিল ?

কোন সনে সিপাহী বিদ্রোহ ঘটেছিল ?

बबे मायथाइयाव सान्थ्रि बिग्रायनाया जादोंमोन?

2. Answer the following questions in brief (any *eight*) : 2×8=16

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ চমু উত্তৰ দিয়া (যিকোনো আঠটা) :

নিচের প্রশ্নগুলির সংক্ষিপ্ত উত্তর দাও (যে-কোনো আটটি) :

गाहायनि सोलुंफोरनि सुंदोबै फिननाय हो (जायखिजाया मोनदाइन) :

(a) Mention two characteristics of the script of the Harappan Civilization.

হৰপ্পা সভ্যতাৰ লিপিৰ দুটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰাঁ।

হরপ্পা সভ্যতার লিপির দুটি বৈশিষ্ট্য উল্লেখ করো।

हरप्पा सोदोमस्रिनि हांखोनि मोननै आखुथाइ लिर।

(b) Which two languages were commonly used in the earliest inscription?

প্ৰাচীন লিপিত কোন দুটা ভাষা সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল ?

প্রাচীন লিপিতে সাধারণত কোন দুটি ভাষা ব্যবহার করা হয়েছিল ?

गिबिसिन अन्थाइ दान हांखोआव माबे मोननै रावखौ गाहाइयै बाहायदोंमोन?

(c) Write any two duties fixed by the *Manusmriti* for the Chandalas.

চণ্ডালৰ বাবে 'মনুস্মৃতি'য়ে নিৰ্ধাৰণ কৰা যিকোনো দুটা কৰ্তব্য লিখাঁ।

চণ্ডালদের জন্য 'মনুস্মৃতি' নির্ধারিত যে-কোনো দুটি কর্তব্য লেখো।

'मनुस्मृति'या थि खालामनानै होनाय चन्दालफोरनि बिबान एबा हाबाफोरनि जायखिजाया मोननै लिर।

(d) Which two famous Chinese Buddhist monks visited India?

চীনৰ কোন দুজন প্ৰসিদ্ধ বৌদ্ধ ভিক্ষুৱে ভাৰত ভ্ৰমণ কৰিছিল ?

চীনদেশের কোন দুজন প্রসিদ্ধ বৌদ্ধ ভিক্ষুক ভারত ভ্রমণ করেছিলেন ?

सोर सानै मुंदांखा चीननि बौद्ध दोहोरोमारि सुबुंफोरा भारतसिम दावबाय फैदोंमोन?

(e) Who led the Ahom forces in the Battle of Saraighat and what was its result?

শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত আহোম সেনাবাহিনীক কোনে নেতৃত্ব দিছিল আৰু এই যুদ্ধৰ ফলাফল কি আছিল ?

সরাইঘাট যুদ্ধে অহোম সেনাবাহিনীকে কে নেতৃত্ব দিয়েছিলেন এবং এই যুদ্ধের ফলাফল কী হয়েছিল ?

सराइघाटनि दावहायाव आहम सानथ्रि हान्जाखौ सोर दैदेनदोंमोन आरो बे दावहानि फिथाइया मा जादोंमोन?

(f) Where and in which year was the Pandu Congress Session held?

পাণ্ডু কংগ্ৰেছ অধিবেশন ক'ত আৰু কোন চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল ?

পাণ্ডু কংগ্রেস অধিবেশন কোথায় ও কোন সালে অনুষ্ঠিত হয়েছিল ?

पाण्डु कंग्रेस जथुम्माया माबेयाव आरो मा मायथाइयाव खुंजादोंमोन?

(g) What were the two kinds of postal system in India according to Ibn Battuta?

ইবন বটুতাৰ মতে ভাৰতত প্ৰচলিত দুটা ডাকব্যৱস্থা কি আছিল?

ইবন বতুতার মতে ভারতে প্রচলিত দুটি ডাকব্যবস্থা কী ছিল?

इबन बतुतानि बादियै भारतनि मोननै रोखोमनि दाक-राहाया मा मामोन?

(h) What is Khanqah?

খানকাহ্ কি?

খানকাহ্ কী?

खान्काहआ मा?

(i) What is Jama and Hasil?

জমা আৰু হাচিল কি?

জমা ও হাসিল কী?

जमा आरो हासिलआ मा?

(j) Give two reasons for Santhal Rebellion.

চাঁওতাল বিদ্ৰোহৰ দুটা কাৰণ লিখাঁ।

সাঁওতাল বিদ্রোহের দুটি কারণ লেখো।

सोवथाल बिग्रायनायनि जाहोन मोननै लिर।

3. Answer the following questions (any *eight*) : 4×8=32

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিয়া (যিকোনো আঠটা) :

নিচের প্রশ্নগুলির উত্তর দাও (যে-কোনো আটটি) :

गाहायनि सोंलुफोरनि फिननाय हो (जायखिजाया मोनदाइन) :

(a) Describe the important features of the Great Bath of Mohenjo-daro.

মহেঞ্জোদাৰোৰ বৃহৎ স্নানাগাৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্যসমূহ বৰ্ণনা কৰাঁ।

মহেঞ্জোদারোর বৃহৎ স্নানাগারের গুরুত্বপূর্ণ বৈশিষ্ট্যগুলি বর্ণনা করো।

महेन्ज'दार'नि गेदेर दुगैग्रान'नि मुखजाथाव आखुथाइफोरखौ फोरमाय।

(b) Write a note on the administrative system of the Mauryan empire.

মৌৰ্য সাম্ৰাজ্যৰ প্ৰশাসনিক ব্যৱস্থাৰ ওপৰত এটা টোকা লিখাঁ।

মৌর্য সাম্রাজ্যের প্রশাসনিক ব্যবস্থার উপর একটি টীকা লেখো।

मौर्य साम्राज्योनि खुंथाइयारि खान्थिनि सोमोन्दै सुंदयै लिर।

(c) Explain the concept of 'Gotra' and its significance in early societies.

গোত্ৰৰ ধাৰণা আৰু প্ৰাচীন সমাজত ইয়াৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে বিৱৰণ দিয়া।

গোত্রের ধারণা ও প্রাচীন সমাজে এর গুরুত্বর বিষয়ে বিবরণ দাও।

गत्र सानस्रि आरो गिबिसिन समाजाव बेनि गोनांथिनि सोमोन्दै लिर।

(d) Write a short note on Gandhara school of art.

গান্ধাৰ শিল্প শৈলীৰ সম্পৰ্কে এটা সংক্ষিপ্ত টোকা লিখাঁ।

গান্ধার শিল্প শৈলীর সম্পর্কে একটি সংক্ষিপ্ত টীকা লেখো।

गान्धारा आरिमु फरायसालिनि सोमोन्दै सुंदयै लिर।

(e) Write briefly about the social condition of ancient Assam.

প্ৰাচীন অসমৰ সামাজিক অৱস্থাৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখাঁ।

প্রাচীন আসামের সামাজিক অবস্থার বিষয়ে সংক্ষেপে লেখো।

गोदोनि गिबि आसामनि समाजारि थासारिनि सोमोन्दै गुसुङै लिर।

(f) Analyze the evidence of slavery provided by Ibn Battuta in India.

ইবন বটুতাই ভাৰতত দেখা দাসপ্ৰথাৰ বিষয়ে কি উল্লেখ কৰিছে বৰ্ণনা কৰাঁ।

ইবন্ বতুতা ভারতে দেখা দাসপ্রথার বিষয়ে কী উল্লেখ করেছেন বর্ণনা করো।

इबन बतुताआ होनाय गलाम खान्थिनि फोरमानफोरखौ बिजिरनानै लिर।

(g) State the main features of Bhakti tradition.

ভক্তি পৰম্পৰাৰ মূল বৈশিষ্ট্যসমূহ উল্লেখ কৰাঁ।

ভক্তি পরম্পরার মূল বৈশিষ্ট্যগুলি উল্লেখ করো।

भक्ति दोरोंनि गाहाइ आखुथाइफोरखौ फोरमाय।

(h) Discuss the role played by the Amara-Nayaka in the Vijayanagara Empire.

বিজয়নগৰ সাম্ৰাজ্যত অমৰ-নায়কৰ ভূমিকা আলোচনা কৰাঁ।

বিজয়নগর সাম্রাজ্যে অমর-নায়কের ভূমিকা আলোচনা করো।

बिजयनगर साम्राज्योआव अमर नायकनि होनाय बिफावखौ सावराय।

(i) Explain the role played by women in the agrarian society during Mughal period.

মোগল যুগত কৃষিপ্ৰধান সমাজত মহিলাসকলৰ ভূমিকা বৰ্ণনা কৰাঁ।

মোঘল যুগে কৃষিপ্রধান সমাজে মহিলাদের ভূমিকা বর্ণনা করো।

मगल मुगायाव आबादारि समाजनि फारसे आइजोफोरनि होनाय बिफावखौ फोरमाय।

(j) How did American Civil War affect the lives of the peasants in India?

আমেৰিকাৰ গৃহযুদ্ধই ভাৰতৰ কৃষকৰ জীৱনৰ ওপৰত কেনেকুৱা প্ৰভাৱ পেলাইছিল?

আমেরিকার গৃহযুদ্ধ ভারতবর্ষের কৃষকদের জীবনে কী ধরনের প্রভাব ফেলেছিল?

आमेरिकानि नखरारि दावहाया भारतनि आबादारिफोरनि जिउवाव माबादि गोहोम खोख्लैदोंमोन?

(k) What steps did the British take to quell the Revolt of 1857?

১৮৫৭ চনৰ বিদ্ৰোহ দমনৰ বাবে বৃটিছসকলে কি ব্যৱস্থা লৈছিল?

১৮৫৭ সনের বিদ্রোহ দমনের জন্য ব্রিটিশেরা কী ব্যবস্থা নিয়েছিল?

1857 मायथाइनि बिग्रायनायखौ दबथायनो थाखाय इंराजफोरा/बृतिसफोरा मा राहा लादोंमोन?

(l) Why was the Cripps Mission not accepted by the Indian leaders?

ভাৰতীয় নেতাসকলে ক্রিপ্‌ছ মিছনক কিয় গ্রহণ নকৰিলে?

ভারতবর্ষের নেতারা ক্রিপস মিশন গ্রহণ করেননি কেন?

भारतनि दैदेनगिरिफोरा क्रिप्स मिसनखौ मानो आजावनानै लायाखैमोन?

(m) How did the contemporary political situation in India influence the drafting of the Constitution?

ভাৰতৰ সমসাময়িক ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিয়ে সংবিধান ৰচনাত কেনেধৰণৰ প্ৰভাৱ পেলাইছিল?

ভারতের সমসাময়িক রাজনৈতিক পরিস্থিতি সংবিধান রচনায় কী ধরনের প্রভাব ফেলেছিল?

भारतनि समब्रासमब्रि राजखन्थियारि थासारिया संबिजिर लिरनायाव माब्लै गोहोम खोख्लैदोंमोन?

(n) Why is the 1942 National Movement called a mass movement?

১৯৪২ৰ জাতীয় আন্দোলনক কিয় গণ-আন্দোলন বুলি কোৱা হয়?

১৯৪২-এর জাতীয় আন্দোলনকে কেন গণ-আন্দোলন আখ্যা দেওয়া হয়?

1942 मायथाइनि माहारियारि सोमावसारनायखौ मानो सुबुं सोमावसारनाय बुंनाय जायो?

4. Read the given passages carefully and answer the questions that follow : 6×3=18

তলত দিয়া উদ্ধৃতিখণ্ডসমূহ মনোযোগেৰে পঢ়ি প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ লিখাঁ :

নীচের পাঠ্যাংশগুলি ভালো করে পড়ো এবং সংলগ্ন প্রশ্নগুলির উত্তর দাও :

गाहायाव होनाय फराखौ गोसो होनानै फराय आरो उननि सोंलुफोरनि फिन हो :

(a) Draupadi's Question :

Draupadi is supposed to have asked Yudhisthira, whether he had lost himself before staking her. Two contrary opinions were expressed in response to this question.

One, that even if Yudhisthira had lost himself earlier, his wife remainded under his control, so he could stake her.

Two, that an unfree man (as Yudhisthira was when he had lost himself) could not stake another person.

The matter remained unresolved. Ultimately, Dhritarashtra restored the Pandavas and Draupadi to their personal freedom.

Questions :

(i) Why did Yudhisthira stake Draupadi? 1

(ii) What was the question she asked? 1

(iii) Between the two opinions, which one went in Draupadi's favour? 2

(iv) Does the episode reflect the status of women in the days of the Mahabharata? 2

দ্ৰৌপদীৰ প্ৰশ্ন :

দ্ৰৌপদীয়ে যুধিষ্ঠিৰক প্ৰশ্ন কৰিছিল যে, তেওঁ পাশা খেলত নিজকে তেওঁ (দ্ৰৌপদী)ক বাজী ধৰাৰ পূৰ্বে নে পিছত হাৰিছিল? ইয়াৰ উত্তৰত দুটা বিপৰীতধৰ্মী মন্তব্য শুনা গৈছিল।

প্ৰথমতে, যদি পূৰ্বে হাৰিছিল, তথাপি পত্নী হিচাপে দ্ৰৌপদী যিহেতু তেওঁৰ বশত আছিল, সেইবাবে যুধিষ্ঠিৰৰ নিজ পত্নীক বাজী ধৰাৰ অধিকাৰ আছিল।

দ্বিতীয়তে, যুধিষ্ঠিৰৰ দৰে এজন অমুক্ত পুৰুষ (যিহেতু তেওঁ নিজকো বাজীত হাৰিছিল তেনে এজনে) আন এজনক বাজী ধৰিব নোৱাৰে।

বিষয়টি অমীমাংসিত থাকিল। শেষত ধৃতৰাষ্ট্ৰই পাণ্ডৱসকলক আৰু দ্ৰৌপদীক তেওঁলোকৰ ব্যক্তিগত স্বাধীনতা পুনৰপ্ৰদান কৰিলে।

প্ৰশ্নসমূহ :

(i) যুধিষ্ঠিৰে দ্ৰৌপদীক কিয় বাজী ধৰিছিল? 1

(ii) দ্ৰৌপদীয়ে যুধিষ্ঠিৰক কি সুধিছিল? 1

(iii) উক্ত দুটা মতৰ কোনটো দ্ৰৌপদীৰ সপক্ষে? 2

(iv) এই ঘটনাটোৱে মহাভাৰতৰ দিনত মহিলাৰ সামাজিক মৰ্যাদা প্ৰতিফলিত কৰেনে? 2

দ্রৌপদীর প্রশ্ন :

দ্রৌপদী যুধিষ্ঠিরকে প্রশ্ন করেছিলেন যে তিনি পাশা খেলায় নিজেকে তাঁকে (দ্রৌপদী) বাজী ধরার পূর্বে না পরে হেরেছিলেন? এর উত্তরে দুটি বিপরীতধর্মী মন্তব্য শোনা গিয়েছিল।

প্রথমত, যদি পূর্বে হেরেছিলেন, তথাপি পত্নী হিসাবে দ্রৌপদী তাঁর বশে ছিলেন, সেজন্য যুধিষ্ঠিরের নিজের পত্নীকে বাজী ধরার অধিকার ছিল।

দ্বিতীয়ত, যুধিষ্ঠির-এর মতো একজন আবদ্ধ পুরুষ (কারণ সে নিজেকে বাজীতে হেরেছিলেন তেমন একজন), অন্য একজনকে বাজী ধরতে পারেন না।

বিষয়টি অমীমাংসিত থাকল। শেষে ধৃতরাষ্ট্র পাণ্ডব ও দ্রৌপদীকে তাঁদের ব্যক্তিগত স্বাধীনতা পুনরায় প্রদান করলেন।

প্রশ্নসমূহ :

(i) যুধিষ্ঠির দ্রৌপদীকে কেন বাজী ধরেছিলেন? 1

(ii) দ্রৌপদী যুধিষ্ঠিরকে কী জিজ্ঞেস করেছিলেন? 1

(iii) উক্ত দুটি মতের কোনটি দ্রৌপদীর সপক্ষে ছিল? 2

(iv) এই ঘটনাটি মহাভারতের দিনে মহিলাদের সামাজিক মর্যাদা প্রতিফলিত করে কি? 2

द्रौपदीनि सोंथि :

फोथायनाय जायोदि द्रौपदीया युधिष्टिरनाव सोंदोंमोनदि बिथाङा बिखौ खैफोदाव खोरलैनायनि सिगां गावखौ खोमाना लादोंमोन नामा। बे सोंनायनि फिननायाव म्रोननै गुबुन गुबुन बिबुंथिफोरखौबो फोथायनाय जादोंमोन।

सेथियाव जुदि युधिष्टिरा सिगाङाव गावखौ खोमा लादोंमोनब्लाबो, बिथांनि बिसिया बिथांनि सामलायथियाव थादोंमोन, जायहा बिथाङा बिथांजोखौ बाजि दोननो हायो।

नैथियाव, सासे उदां नङै मानसिया (युधिष्टिरनि बादि जेब्ला बियो गावखौ खोमा लादोंमोन) गुबुन सासे सुबुंखौ।

बे बाथ्राखौ जायासै; जोबनायाव धृतराष्ट्रआ पान्डबफोर आरो द्रौपदीनो गावसिनि गावारि उदांस्रिखौ होफिनदोंमोन।

सोंलुफोरखौ :

(i) युधिष्टिरआ द्रौपदीखौ मानो बाजि दोनखो? 1

(ii) द्रौपदीया युधिष्टिरनाव मा सोंदोंमोन? 1

(iii) बे मोननै बिबुंथिनि गेजेराव बबे मोनसेया द्रौपदीनि फारसे थांखो? 2

(iv) बे जाथाइया महाभारतनि सानफोरनि आइजोफोरनि थाथायखौ दिन्थियो नामा? 2

(b) *The Bird Leaves its Nest* :

This is an excerpt by Ibn Battuta.

My departure from Tangier, my birthplace, took place on thursday... . I set out alone, having neither fellow-traveller...nor caravan whose party I might join, but swayed by an overmastering impulse within me and a desire long-cherished in my bosom to visit these illustrious sanctuaries. So I braced my resolution to quit all my dear ones, female and male, and forsook my home as birds forsake their nests....my age at that time was twenty-two years.

Ibn Battuta returned home in 1354, about 30 years after he had set out.

Questions :

(i) What is the source of the passage? At what age Ibn Battuta leave his home and when did he return? 2

(ii) What is the birthplace of Ibn Battuta? What was the motivation behind Ibn Battuta's journey? 2

(iii) Discuss how Ibn Battuta's journey started. 2

চৰাই বাহৰ পৰা উৰিল :

এইটো ইবন বটুতাৰ টোকাৰ পৰা উদ্ধৃত :

বৃহস্পতিবাৰ মোৰ জন্মভূমি তাঞ্জিৰৰ পৰা মোৰ যাত্ৰা আৰম্ভ হৈছিল। মই অকলশৰে, লগত নাই কোনো সহযাত্ৰী, নাই কোনো দল যাৰ লগত মই সহযোগ কৰিব পাৰোঁ, কিন্তু মোৰ মনৰ মাজত থকা অদম্য সাহস আৰু ইচ্ছাই মোক এই প্ৰসিদ্ধ স্থান ভ্ৰমণৰ বাবে অহৰহ মনত খুন্দিয়াই আছে। সেই কাৰণে মই মোৰ সকলো পুৰুষ আৰু মহিলা আত্মীয়স্বজন ত্যাগ কৰাৰ সংকল্প ললো আৰু চৰাইয়ে

যেনেদৰে বাহ পৰিত্যাগ কৰে ঠিক তেনেদৰে ময়ো মাত্ৰ ২২ বছৰ বয়সত ঘৰ ত্যাগ কৰি ওলাই আহিলোঁ।

ইবন বটুতা ঘৰৰ পৰা ওলাই অহাৰ ৩০ বছৰৰ পিছত ১৩৫৪ খ্ৰীষ্টাব্দত পুনৰ ঘৰলৈ ঘূৰি যায়।

প্ৰশ্নসমূহ :

(i) অংশটোৰ উৎস কি? ইবন বটুতাই কিমান বয়সত ঘৰৰ পৰা ওলাই যায় আৰু কেতিয়া ঘূৰি আহিল? 2

(ii) ইবন বটুতাৰ জন্মস্থান ক'ত? ইবন বটুতাৰ এই যাত্ৰাৰ আঁৰৰ প্ৰেৰণা কি আছিল? 2

(iii) ইবন বটুতাৰ যাত্ৰা কেনেকৈ আৰম্ভ হৈছিল আলোচনা কৰাঁ। 2

পাখি নীড় থেকে বের হল :

এই অংশটি ইবন বতুতার টীকার থেকে উদ্ধৃত :

বৃহস্পতিবার আমার জন্মভূমি তাঞ্জিয়ের থেকে আমার যাত্রা শুরু। আমি একাকী, সঙ্গে কোনো যাত্রী নেই। নেই কোনো দল যার সঙ্গে আমি সহযোগ করতে পারি। কিন্তু আমার মনের মধ্যে থাকা অদম্য সাহস ও ইচ্ছা এই প্রসিদ্ধ স্থান ভ্রমণের জন্য অহরহ আমার মনকে উজ্জীবিত করে। সেজন্য আমি আমার সব পুরুষ ও মহিলা আত্মীয়স্বজন ত্যাগ করার সংকল্প নিলাম এবং পাখি যেভাবে নীড় পরিত্যাগ করে ঠিক সেভাবে আমিও মাত্র ২২ বছর বয়সে ঘর ত্যাগ করে বের হয়ে এসেছি।

ইবন বতুতা ঘর থেকে বের হয়ে আসার ৩০ বছর পর ১৩৫৪ সনে পুনরায় ঘরে ফিরে যান।

প্রশ্নসমূহ :

(i) অংশটির উৎস কী? ইবন বতুতা কত বছর বয়সে ঘর থেকে বের হন এবং কখন ফিরে যান? 2

(ii) ইবন বতুতার জন্মস্থান কোথায়? ইবন বতুতার এই যাত্রার পিছনে প্রেরণা কী ছিল? 2

(iii) ইবন বতুতার যাত্রা কীভাবে আরম্ভ হয়েছিল আলোচনা করো। 2

दावआ गावनि बासाखौ नागारबाय :

बेयो इबन बतुतायाव रायथिनाय खोन्दों :

आंनि जोनोम जायगा, तानजियारनिफ्राय आङो बिसतिबार सानाव .... हारसिङै ओंखार बोदोंमोन, आंजों लोगोसे रावबो दावबायग्रा लोगो एबा बालाहामा गेजेरजों थांनाय रावबो दावबायारिफोरनि दोलोबो गैयामोन जायफोरजों आं लोगो जाफानो हागौमोन। नाथाय दावबायनायनि फोरसे आंनि गोसोआव थानाय मोनसे गोगोम हास्थायनाय आरो बालाहामानि गेजेराव थानाय आस्रय थावनिफोरखौ (Sanctuaries) नायनो आंनि गोबाव समनि हास्थायनायनि थाखाय आं ओंखार बोदोंमोन। बे बिथांखि लानानैनो आं गावनि नख'रनि गासै आंगोफोरखौ नागारनानै, दावआ गावनि बासाखौ नागारनाय बादि आं गावनि न'खौ नागारदोंमोन। बै समाव आंनि बैसोआ 22 बोसोरमोन।

इबन बतुताया दावबायारि महरै ओंखारबोनायनि 30 बोसोरसोनि उनाव, 1354 मायथाइयाव गावनि न'आव थांफिनदोंमोन।

सोंलुफोरखौ :

(i) बे फरानि फुंखाया मा? इबन बतुताया बेसे बैसोआव गावनि न'खौ नागारलांदोंमोन आरो माब्ला फैफिनदोंमोन? 2

(ii) इबन बतुतानि जोनोम थावनिया मामोन? इबन बतुतानि दावबायनायनि आन्दोनि थुलुंगाया मामोन? 2

(iii) इबन बतुतानि दावबायनाया माबोरै जागयदोंमोन सावराय। 2

(c) *Buddhism in Practice :*

This is an excerpt from the *Sutta Pitaka*, and contains the advice given by the Buddha to a wealthy householder named Sigala :

In five ways should a master look after his servants and employees...by assigning them work according to their strength, by supplying them with food and wages, by tending them in sickness; by sharing delicacies with them and by granting leave at times.

In five ways should the clansmen look after the needs of Samanas (those who have renounced the world) and Brahmanas : by affection in act and speech and mind, by keeping open house to them and supplying their worldly needs.

There are similar instructions to Sigala about how to behave with his parents, teacher and wife.

Questions :

(i) In this excerpt, who is giving advice and to whom? 2

(ii) According to *Sutta Pitaka*, how should a master look after his servants and employees? 2

(iii) In what ways the clansmen should look after the needs of samanas? 2

কাৰ্যতঃ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰয়োগ :

বুদ্ধই ছিগাল নামেৰে এজন সম্পদশালী গৃহস্থক দিয়া উপদেশসম্বলিত এই পাঠটো 'সুত্ত পিতক'ৰ পৰা লোৱা হৈছে :

এজন গৰাকীয়ে তেওঁৰ কৰ্মচাৰী আৰু লগুৱাক পাঁচ প্ৰকাৰে চোৱাচিতা কৰিব লাগে...তেওঁলোকৰ শক্তি অনুসৰি কাৰ্যভাৰ, খাদ্য আৰু মজুৰী, মাজে-সময়ে কামৰ পৰা ছুটি আৰু ৰোগৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হ'লে পৰিচৰ্যা দিয়াৰ উপৰি তেওঁলোককো সুস্বাদু আহাৰৰ ভাগ দিব লাগে।

যিকোনো গোষ্ঠীৰ লোকে পাঁচ প্ৰকাৰে সমন (সংসাৰত্যাগী লোক) আৰু ব্ৰাহ্মণসকলৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি চকু দিব লাগে ঃ কৰ্ম, কথা-বতৰা আৰু মনত তেওঁলোকৰ প্ৰতি মৰম ভাব পোষণ, তেওঁলোকৰ বাবে ঘৰৰ দুৱাৰ মুকলি ৰখাৰ উপৰি তেওঁলোকলৈ সাংসাৰিক প্ৰয়োজনীয় বস্তু সৰবৰাহ।

নিজ পিতা-মাতা, গুৰু আৰু পত্নীৰ ক্ষেত্ৰতো কি ব্যৱহাৰ কৰা উচিত সেই সম্পৰ্কেও ছিগালক নানা ধৰণৰ নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল।

প্ৰশ্নসমূহ :

(i) এই পাঠটিত কোনে আৰু কাক উপদেশ দিছে ? 2

(ii) 'সুত্ত পিতক' অনুসৰি এজন গৰাকীয়ে তেওঁৰ কৰ্মচাৰী আৰু লগুৱাক কেনেদৰে চোৱাচিতা কৰিব লাগে ? 2

(iii) এটা গোষ্ঠীৰ লোকে সমনসকলৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি কেনেধৰণেৰে লক্ষ্য ৰাখিব লাগে ? 2

বৌদ্ধ ধর্মের প্রয়োগ :

বুদ্ধ সিগাল নামে একজন সম্পদশালী গৃহস্থকে দেওয়া উপদেশ সম্বলিত এই পাঠটি 'সুত্ত পিটক'-এর থেকে নেওয়া হয়েছে :

একজন গৃহস্থকে তার কর্মচারী ও চাকরদের পাঁচ প্রকারে দেখাশোনা করতে হয়...তাদের শক্তি অনুসারে কার্যভার, খাদ্য ও মজুরী, মাঝে মধ্যে কাজের থেকে ছুটি ও রোগের দ্বারা আক্রান্ত হলে পরিচর্যা করার পরেও তাদেরকে সুস্বাদু আহারের ভাগ দিতে হয়।

যে-কোনো গোষ্ঠীর লোককে পাঁচ প্রকারে শ্রমণ (সংসারত্যাগী লোক) ও ব্রাহ্মণদের প্রয়োজনীয়তার প্রতি নজর দিতে হয় : কর্মে, কথা-বার্তায় ও মনে তাদের প্রতি স্নেহভাব পোষণ, তাদের জন্য ঘরের দরজা অবাধ রাখা, উপরন্তু তাদেরকে সাংসারিক প্রয়োজনীয় বস্তু সরবরাহ করা প্রয়োজন।

নিজের পিতা-মাতা, গুরু ও পত্নীর ক্ষেত্রেও কী ধরনের ব্যবহার করা উচিত সেই সম্পর্কেও সিগালকে নানাধরনের নির্দেশ দেওয়া হয়েছিল।

প্রশ্নসমূহ :

(i) এই পাঠটিতে কে, কাকে উপদেশ দিয়েছিলেন ? 2

(ii) 'সুত্ত পিটক' অনুসারে একজন গৃহস্থকে তার কর্মচারী ও চাকরদের কীভাবে দেখাশোনা করা উচিত ? 2

(iii) যে-কোনো গোষ্ঠীর লোকদের শ্রমণদের প্রয়োজনীয়তার প্রতি কী ধরনের লক্ষ্য রাখতে হয় ? 2

बाहायथायारि बुद्धखान्थि :

बेखौ 'सुत्त पितक'निफ्राय लानाय जादों। सिगाल मुंनि सासे दोहोनि सुबुंखौ बुंदों :

बिगोमाया गावनि दाहोनाफोरखौ मोनबा नोजोरजों नायनांगौ—बिसोरनि गोहो बादियै खामानि गथायनाय, बिसोरनो जानाय आरो हाजिरा गथायनाय, जब्रा समाव जोथोन लानाय, जानाय मुवाखौ बाहागो होनाय आरो आजिरा होनाय।

मोनबा नोजोरजों बुहुमखौ एंगारनाय (Samanas) आरो ब्रह्मनफोरखौ नायनांगौ—मावनाय आरो बुंनायाव अननाय होनाय, बिसोरनि थाखाय न'नि दरजाखौ अराय खेवना दोननाय, आरो बिसोरनो गोनां-जानाय मुवाफोरखौ जगार होनाय।

गावनि बिसि, बिमा-बिफा आरो फोरोंगिरिफोरखौ नोजोर होनांगौनि बागैबो बे एखे रोखोमनि बिथोनखौनो होदोंमोन।

सोंलुफोरखौ :

(i) बे फरायाव सोरो आरो सोरखौ बोसोन होदोंमोन? 2

(ii) 'सुत्त पितक'नि बादिब्ला, सासे बिगोमाया गावनि दाहोना आरो मावग्राफोरखौ माब्रै नायनांगौ? 2

(iii) समनफोरनि गोनांथिखौ मा राहाजों सुफुं नांगौ? 2

5. (a) Draw a map of India and locate the following : 3+3=6

ভাৰতৰ মানচিত্ৰ এখন অংকন কৰি নিম্নলিখিত অৱস্থানসমূহ নিৰূপণ কৰাঁ :

ভারতবর্ষের একটি মানচিত্র অংকন করে নিম্নলিখিত অবস্থানসমূহ নিরূপণ করো :

भारतनि मान सावगारि आखि आरो गाहायाव होनाय थावनिफोरखौ दिन्थि :

(i) A major Buddhist site
এখন প্ৰধান বৌদ্ধ স্থান
একটি প্রধান বৌদ্ধ স্থান
मोनसे गाहाइ बौद्ध थावनि

(ii) Place of Jallianwala Bagh Massacre
জালিয়ানৱালাবাগ হত্যাকাণ্ডৰ স্থান
জালিয়ানওয়ালাবাগ হত্যাকাণ্ডের স্থান
जालियावाला बागनि बुथारग्लुंनाय थावनि

(iii) One centre of National Movement of India
ভাৰতৰ জাতীয় আন্দোলনৰ এখন মুখ্য কেন্দ্ৰ
ভারতের জাতীয় আন্দোলনের একটি মুখ্য কেন্দ্র
भारतनि माहारियारि सोमावसारनायनि मोनसे गाहाइ थावनि

Or / নাইবা / অথবা / एबा

(b) Draw a map of India and locate three sites of Harappan Civilization. 3+3=6
ভাৰতৰ এখন মানচিত্ৰ অংকন কৰি হৰপ্পা সভ্যতাৰ তিনিটা স্থান চিহ্নিত কৰাঁ।
ভারতবর্ষের একটি মানচিত্র অংকন করে হরপ্পা সভ্যতার তিনটি স্থান চিহ্নিত করো।
भारतनि मानसावगारि आखि आरो हरप्पा सोदोमस्रिनि गंथाम नोगोरफोरखौ दिन्थि।

★★★

122446

122446